

Wehner Tibor

A T-Art Alapítvány szobrászati gyűjteménye

A modern művészet magán-, illetve alapítványi keretek között – tehát a múzeumi szférákon kívül – létrejött magyarországi gyűjteményei sorában jelentős szobrászati gyűjteményről nincs tudomásunk, de a komplex kollekciók vizsgálata során is szembetűnő jelenség, hogy a szobrászat alkotásai mintegy csak mellérendelt, illetve kiegészítő szerepű, vagy inkább véletlenszerűen szerveződő együttesekként kapcsolódnak az elsősorban festészetre és grafikára koncentráló nagyobb egységekhez. Ennek számos oka van. A plasztikai jellegű alkotások, a műforma természetéből adódóan sajátos, nehezen egymáshoz illeszthető, nagy és egymástól eltérő jellegű térigénnyel fellépő kompozíciók: nem rendszerezhetők és raktározhatók úgy, mint a festmények vagy a grafikák, elhelyezésükhöz és reprezentálásukhoz nem a viszonylag szabadon álló falfelületekre, hanem a falfelületek által határolt tágas terekre van szükség. Fizikai kiterjedésük, jelentős súlyuk miatt rendkívül kényes és nehézkes a kezelésük: a raktározás mellett a biztonságuk szavatolása, a csomagolásuk, valamint a szállításuk is embert próbáló feladat. Már a gyűjteménybe kerülésüket sem a festészet és a grafika műveivel azonos feltételek befolyásolják: sokkal ritkább, esetlegesebb a műkereskedelmi felbukkanásuk és jelenlétük, s egy szobornak mindig sokkal magasabb az ára, mint egy falra kerülő műtárgynak. Mindeme, a szoborművek gyűjteményi műalkotássá válását akadályozó és nehezítő tényezők mellett a modern, XX. századi művészeti jelenségek következtében a korábban szobrászatnak nevezett művészeti ágazat határainak kitágulása és teljes feloldódása is lényeges determináns: a szobormű már régen nem az emberalakot és állatot három dimenzióban ábrázoló, szilárd anyagba foglalt műtárgy, hanem számos új tényezőt és jelenséget magába olvasztó, a teret és az időt modern szellemben kezelő, fizikai létezés módját változtatossá avató, anyagában és technikai kivitelében megújított, nehezen kategorizálható produktum. Ugyan mit kezdhet egy szobrászati kollekció a konkrét helyre készített térberendezésekkel, a provizórikus anyagokból ideiglenesen összeállított installációkkal, a rövid életű és e rövid élettartam alatt is átalakuló, majd pusztulásnak induló természetszobrokkal, az állandóan meghibásodó, titokzatos működésű mobilszobrokkal, a technikai téren rendkívül gyorsan avuló média-művekkel, a romlandó szerves anyagokból készült objektvekkel, vagy akár a kétszeres életnagyságú, emberi erővel megmozdíthatatlan bronz- vagy márványfigurákkal? (A budapesti Szépművészeti Múzeum egy bronzszobor ajándékozásának kezdeményezését azért utasította vissza a közelmúltban, mert a szobor túlságosan nagy, mintegy két és fél méteres magasságú volt.) És mindezen művészeti jelenségeket úgy kell kezelnie egy magán- vagy egy alapítványi gyűjteményszervezőnek, hogy mindemellett jelen vannak a hagyományos, a konzervatív művészeti szemlélet által vezérelt, a klasszikus szobr-

szati szellemet és gyakorlatot képviselő alkotások – elsősorban tradicionális kispasztikák – is.

A modern magyar szobrászatra tekintő, jelentőségteljes gyűjteményt építeni szándékozó kezdeményezéseknek ezen körülmények és feltételek, ezen meghatározó tényezők mérlegelése mellett kell kialakítania koncepcióját: a kollekció rendezőelvét. A gyűjteménynek egy meghatározott, pontosan körvonalazódó kor, korszak, időszak, periódus gyűjteményének kell lennie, mert ha időben behatárolatlan, akkor egyrészt vállalhatatlan feladatra vállalkozik, másrészt szükségszerűen összefüggéstelen, széteső lesz az együttes. A T-Art gyűjtemény a XX. század nyitányától, koncentráltan a XX. század második felétől napjainkig ívelő százhusz év szobrászatát prezentálja, hiszen a kollekcióban szereplő Medgyessy Ferenc életműve az 1900-as évektől bontakozott ki, és a művek között számos olyan van, amelynek alkotója napjainkban is tevékenyen alkotó művész. Nyilvánvaló, hogy egy alapítványi gyűjtemény ilyen nagy időtartam művészetéről, szobrászati jelenségvilágáról nem adhat számot. De ha a törzsanyagot vizsgáljuk, akkor is az 1950-es évekig kell visszanyúlnunk – Vígh Tamás ekkor induló munkásságát jelölve meg kezdő határidőként –, és így mintegy hetven év a kollekció művei által átfogott periódus, amely periódusban háromezernél több szobrász dolgozott és dolgozik a magyar szobrászatban, és e művészcsapatban több százra tehető azoknak a száma, akiknek működése művészettörténeti jelentőségűnek, vagy legalábbis jelentőségteljesnek ítéltető. A múlt század ötvenes éveitől napjainkig tartó hetven év szobrászata nem mérlegelhető, nem bemutatható példának okáért Ferenczy Béni és Borsos Miklós, Vilt Tibor és Schaár Erzsébet, Megyeri Barna és Götz János, Kerényi Jenő és Somogyi József, Meszlényi János, Samu Géza és Török Richárd művei nélkül – akiknek alkotásai ma már többnyire elérhetetlenek vagy megfizethetetlenek, és fő műveik, fontosabb alkotásaik mindenképpen nagyon nehezen hozzáférhetők. Vagyis igen nagy, már-már teljesíthetetlen feladatra vállalkozik egy gyűjtemény, amely a XX. század második felének és az új évezred első két évtizedének magyar szobrászattörténetét szeretné tükröztetni, vagy annak összképét keresztmetszetszerű válogatásban szeretné felvillantani.

A gyűjteményi rendezőelvet, a gyűjtési koncepciót, a gyűjtemény művei közötti szerves kapcsolatot az időtényezőn túl – és ezt a tényezőt mintegy semlegesítve – más jellemző is megteremtheti: a művészeti eszmény, a tematika, a stílus, a műforma, a technika, vagy akár az anyag is. Ezek a szempontok azonban nagyon nagy gyűjtői figyelmet és fegyelmet, szisztematikus, szakmailag tudományosan megalapozott gyűjtőmunkát, intézményi háttérrel követelnek, amik a szűk alapítványi keretek és feltételek között nem biztosíthatók. Marad tehát – és a T-Art szobrászati anyaga ezt tanúsítja – az alkalomszerű, kissé esetleges gyűjtés és a rapszodikusán épülő gyűjtemény, amelyet meghatározó módon befolyásol a művészettörténeti szándékok érvényesülését mellőző, a művészek és a támogatók által érvényesített adományozás aktusa. És így, a személyes kapcsolatokat, a kollegiális kontaktusokat kamatoztató gyűjteményszervezés és -gyarapítás révén egy olyan műegyüttes létrejötté regisztrálható, amelyet alapvetően a véletlenszerűségek jellemeznek, de amelyet mégis valamiképpen összefog a szellemiség, az azonos művészeti eszmény, a valamifajta művészetszemléleti rokonság. A gyűjtemény, ha már egyértelmű,

hogy nem tud átfogó áttekintésű lenni, akkor választhatna magának valamilyen érdekes karaktert, valamely részterületet, például olyat, amelynek egyik kezdeményezése már megtalálható a T-Art-kollekcióban: és ez a festő-szobrászok, vagyis azon festőművészek műveinek gyűjtése, akik a szobrászatban is tevékenyen és figyelemre méltón dolgoznak, s műveiket egy egészen másfajta plasztikai szemlélet jellemzi, mint az eredendő szobrászokét. A T-Art művészei között és anyagában erre példa Szokk Iván, Tenk László és Gaál József plasztikai munkássága, és ez a tendencia számos jelentős művésszel és művel továbbépíthető lenne: a már lezárult életművű alkotók sorából hivatkozhatnánk Martyn Ferenc és Paizs László, Schéner Mihály és Tóth Menyhért, Bálint Endre és Gyarmathy Tihamér, Bartl József és Deim Pál életművére, a napjainkban is dolgozók sorából például Almásy Aladár, Barabás Márton, Bodóczky István, Földi Péter, Hegedüs 2 László, Muzsnay Ákos, Nagy Gábor, Regős István, Ujházi Péter, Véssey Gábor munkáira – és hosszan lehetne tovább sorolni e névsort, amelynek alkotói és alkotásai szervesen és érzékeny kapcsolatokat megvilágítva illeszkednének a festészeti és grafikai gyűjteményegységhez.

Egyértelmű, hogy a harmincesztendő T-Art Alapítványt nem a kincsképzés, nem a tőkefelhalmozás szándéka, nem valamiféle hatalmi-művészeti reprezentációs elv vezérli szobrászati gyűjteménye létrehozása és felépítése során sem, hanem az értékek tisztelete, a művészet szeretete és képviselése, s ennek szellemében a művek közkinccsé tétele. Az alapítók és a kurátorok e vezérelvek, illetve ezen eszmények szellemében kérik fel az általuk kiválasztott művészeket az alapítványhoz való csatlakozásra, amely csatlakozás a művészek részéről egy-egy mű adományozásával szentesítetik. Természetesen az alapítvány pályázati forrásokból és más támogatásokból időszakonként és esetenként vásárol is, olyan műveket, amelyek ma már csak hagyatékokból, más gyűjteményekből vagy a műkereskedelemből érhetőek el, és így e két forrásból alakítja ki azt a művészeti arculatot, azt a művekben testet öltő, a műegyüttes által tükröztetett művészeteszményt, amelyet képvisel, amelyet magáénak vall. És ez az eszmény a viszonylagos változatosságban, a bizonyos fokú stíluspluralizmusban érhető tetten. A „viszonylagos” és a „bizonyos fokú” jelzők természetesen magyarázatra szorulnak, és a magyarázat a több mint ötszáz művet felölelő műegyüttes teljes és alapos elemzésével fogalmazható meg. Az Alapítvány gondozóinak megállapítása szerint a gyűjtemény összefogó jegye „...a különösen erős kifejezőerőben rejlik, amely az alkotó szubjektív megnyilatkozásainak enged teret, és szuggesztív módon készíti arra a befogadót, hogy azonosuljon az alkotó érzelmi attitűdjével”. A művek ezen alkotói-befogadói fénytörésben a XX. század második felének, vagy talán inkább a harmadik harmadának magyar művészeti terméséről és napjaink művészetéről adnak híradásokat, és korántsem teljes áttekintést: hangsúlyosan a festészet és a grafika ágazatáról, valamint kissé visszafogottabban a szobrászat, illetve a kisplasztika és éremművészet által megjelölt törekvésekről. Vagyis leszögezhető, hogy a gyűjtemény a szabályos műre, a keretbe foglalt, jobbára a klasszikus eszmények szellemében megfestett táblaképekre és az egyedi és sokszorosított grafikákra, kisplasztikákra és érmekre koncentrál, amelyek – bár nincsenek szigorúan megszabott vagy érvényesített határvonalak – stilisztikailag mégiscsak inkább a figuratív műteremtéshez állnak közelebb, mint a non-

figuratívhoz. Vagyis a neoavantgárdnak nevezett művészeti eszmény alkotói nem kapnak teret ebben a kollekciónban. Akár kategóriákban gondolkozunk, akár nem, az leszögezhető, hogy a valóság vonzásában, a valóság ígézetében, a valóság emlékszférájában megszületett munkák teremtik meg a festészeti és a grafikai kollekciónak hallatlan erős jellegével hangsúlyozott gyűjtemény karakteres alaphangját, s ez a konzekvencia érvényesíthető a szobrászati együttes megközelítése és analizálása során is.

Vagyis a szobrászati kollekciónak létrejöttét, anyagának szerveződését is a tudatos gyűjtői megfontolások és a véletlenszerű adományozó aktusok együttes érvényesülése jellemezte, illetve jellemzi. Ezáltal kidomborodhat egy fontos kiemelési szempont: egy-egy művész mely művét minősítette olyan alkotásnak, amely mintegy az életművét képviselheti a gyűjteményben, vagyis ebből az aspektusból minden alkotás jelentőségteljesnek, kivételes fontosságúnak ítéltető. Összességében elmondható, hogy a domináns a klasszikus műformákhoz kapcsolható kispasztika, dombormű és érem, valamint a szobrászrajzként megjelölhető kompozíció. A műegyüttest megközelíthetjük az alkotók, a szobrászok szempontjából, megállapítva, hogy már lezárult, főként a XX. századi művészet történetéhez kapcsolódó, a klasszikus tradíciókat továbbéltető életműveket reprezentáló alkotások mellett leginkább a mai idősebb generáció, és kisebb arányban a középnemzedék képviselőinek művei sorakoznak egymás mellett, és némiképp hiányérzetünket élesztheti, hogy elvéve sem jelennek meg a fiatalabb, a fiatal szobrászok munkái. Így az immár művészettörténeté nemesedett életművek alkotóinak művei között Vígh Tamás, Tornay Endre András, Kiss György, Fekete Tamás, Veszprémi Imre, Sz. Egyed Emma, Tóth Béla, Nagy Sándor kispasztikáit és érmeit, plakettjeit fedezhetjük fel.

A napjainkban is aktív nagy öregek sorából Gáti Gáborra, Stremeny Gézára, Csikai Mártára, Asszonyi Tamásra, Csíkszentmihályi Róbertre, Medve Andrásra, Baksa Soós Krisztinára, Rácz Editre, Rieger Tiborra, Nagy Benedekre, Szok Ivánra és Tenk Lászlóra, illetve munkájára hivatkozhatunk, míg a középnemzedéket képviselve Gaál József, Józsay Zsolt és Sejben Lajos egy-egy művel van jelen. Mindebből következőn a gyűjtemény gondozóinak – hogy ne válhasson ez a gyűjteményrész elszigetelt együttesé vagy mozdulatlan zárvánnyá – mielőbb tájékozódniuk kellene a fiatalabb generációk alkotóinak körében, s ez korántsem ítéltető hálátlan feladatnak: kiváló, roppant izgalmas műveket készítő csapatnyi fiatal szobrász dolgozik Magyarországon. Hivatkozhatunk Ámmer Gergőre, Kontur Andrásra, Baráth Fábiánra, Gilly Tamásra, Gergely Rékára, Menasági Péterre, Gálhidy Péterre, Martin Henrikre, Szabó Menyhértre, Polgár Botondra, Baráz Tamásra, Erős Apolkára, Csákány Istvánra, Cseh Lilire, Erős Ágost Koppányra, Kerezsi Nemerére, Majoros Áron Zsoltra, Németh Marcellre, Rabóczky Juditra és társaikra. De az időközben a középnemzedékhez felnőtt generáció soraiban is dolgoznak roppant tehetséges szobrászok: mint Lengyel Péter, Asztalos Zsolt, Szabó Ádám, Cseke Szilárd, Szmrecsányi Boldizsár, Drabik István, Kelemen Zénó, Kovács Gergő, Bolygó Bálint, Lelkes Márk. További, a meglévő T-Art-koncepcióba már beilleszthetetlen, de érdekes gyűjteményi-vizsgálati aspektus lehetne akár a kerámia és a textilművészet, valamint az üvegművészet plasztikai törekvéseinek gyűjteményi reprezentálása, de koncentrálna egy szobrászati gyűjtemény akár a viaszveszejtéses kispasz-

tikák együttesére is, kizárva így minden több példányban készült, sorozatban kivitelezett munkát, de lehetne gyűjteményszervezési fókusz akár az ugyancsak egyediségek által éltetett szobrászat is.

Elszakadva az alkotóktól, a szobrok körében tájékozódva megállapítható, hogy térbe állított kispasztikák és falra illeszthető domborművek, valamint érme és plakettek karakterizálják a T-Art Alapítvány gyűjteményét. Sok alkotó számos műformát felölelő kollekciója esetében magától értetődő az anyag- és technika változatossága: a mintázott, öntött bronzszobrok mellett rézlemez-domborítások, terrakotta, pirogránit, valamint kőbe és fába faragott kompozíciók és vegyes matéria- és technikaalkalmazással létrehozott művek is szerepelnek. A legtöbb autonóm, egyedi mű, de több alkotás esetében megállapítható, hogy később monumentális méretben megvalósult kompozíció előtanulmánya vagy kis méretű változata: mint Rieger Tibor emlékműterve, Kiss György gyulai Kálvária-domborműsorozata vagy Fekete Tamás Eötvös-domborműve. A pasztikán belül viszonylag problémamentes gyűjtői műcsoport az érmeké, amelyek körében remekbe szabott, a modern magyar éremművészet jeles alkotásai között számontartható korongok szerepelnek. Egy gyors és csak felületesnek minősíthető stilisztikai szemle alapján a teljes együttest vizsgálva megállapítható, hogy a szemléleti sokszínűségeen túl a figuraközpontú, alapvetően alakidéző szobrászat realista vagy expresszív szemléletű műveit koncentrálna ez a gyűjtemény, amelyben elvont, absztrakt műalkotás csak mintegy elvétve fedezhető fel: mint amilyen például Vígh Tamás bronzba öntött, Veszprémi Imre márványba faragott és Tornay Endre András fából konstruált kompozíciója.

Az Alapítvány fennállásának huszadik évfordulója alkalmából, 2010-ben közreadott kiadványban Garami Gréta művészettörténész állapította meg hogy „...a T-Art Alapítvány abba a művészek önszerveződése során kialakult gyűjtői, művészetszervezői tendenciába, jelenségbe illeszkedik, mely a rendszerváltás óta a hazai állami művészetmenedzselés alternatívájaként működő kortárs képzőművészettel foglalkozó nonprofit civil szféra területén jellemző. A T-Art ennek a platformnak egyik legkorábban létrejött, a képzőművész önérték-értvényesítésen messze túlmutató, szakmailag komoly művészetszervező munkát folytató szervezete. Közgyűjteményként kezelt, a magyar kulturális örökség részeként gondozott és népszerűsített, épített kollekciója, valamint tevékenysége, munkájának minősége sok közintézmény munkájával vetekszik. Az alapítvány (...) kétségtelen érdeme, hogy tudatos és következetes gyűjteményépítő, művészetmenedzselő tevékenységet folytat, és határozott, autonóm értékszemlélettel rendelkezik.” Tehát elmondható: a T-Art Alapítvány és különösen szobrászati gyűjteménye parányi, sajtóságos klímájú és művészeti atmoszférájú üde sziget a magyar művészet lassú, monoton hullámokkal a partot nyaldosó, visszafogottan háborgó tengerében.